

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

*Л.В. Рибальченко,
кандидат економічних наук*

У статті проаналізовано сучасний стан українського страхового ринку, висвітлено основні проблеми, що стримують його розвиток, та визначено шляхи їх вирішення.

***Ключові слова:** економічний розвиток, страховий ринок, види страхування, якість страхових послуг.*

В статье проанализировано современное состояние украинского страхового рынка, выявлены основные проблемы, которые сдерживают его развитие, и определены пути их решения.

***Ключевые слова:** экономическое развитие, страховой рынок, виды страхования, качество страховых услуг.*

Processes of globalization and international integration have a great influence on the development of national insurance market in Ukraine. The effective functioning of such markets as financial, insurance and other should become the main aim of social and economic development. Insurance is important element in system of financial mechanisms of protection society from different accidents and disasters. Nowadays insurance market in Ukraine has some problems such as low development in this field and as a result low trust of potential clients to insurance companies. That is why insurance market hasn't very strong influence on social and economic growth in Ukraine.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток вітчизняного страхового ринку знаходиться під впливом процесів глобалізації та міжнародної інтеграції. Передумовою соціально-економічного розвитку повинно стати ефективне функціонування фінансового, страхового та інших ринків, а страхування є важливим елементом системи фінансових механізмів захисту суспільства від несприятливих подій. Проте страховий ринок в Україні все ще залишається недостатньо розвиненим, попит на страхування є дуже низьким, та й страховими гарантіями покрита дуже мала частка потенційних ринків. Все це свідчить про те, що український страховий ринок ще не набув статусу впливового соціально-економічного чинника.

Вирішення багатьох проблем в Україні потребує поглиблених досліджень у напрямках визначення позитивних і негативних подій, що відбуваються в

державі, а також причин, які гальмують розвиток вітчизняного страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових робіт, в яких досліджуються проблеми розвитку страхового ринку в Україні, можна, зокрема, відмітити роботи [2-4, 8], а в роботах [6, 7] виявлено фактори економічного розвитку України. Разом з тим, багато проблем, пов'язаних з формуванням і розвитком страхового ринку, до кінця не вирішені. Це потребує пошуку ефективних рішень, що суттєво вплинуть на його розвиток.

Метою даної роботи є систематизація проблемних питань, що стримують розвиток вітчизняного страхового ринку, та виявлення пріоритетних напрямів їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Страховий ринок України у 2010-2012 рр. зберіг раніше існуючі тенденції щодо зменшення обсягу страхового захисту та

надходжень страхових платежів майже за всіма видами страхування. У 2012 р. відбулося збільшення рівня валових виплат і зменшення рівня чистих страхових виплат: з 21,4% до 23,9% та з 26,2% до 24,5% відповідно. Це відбулося внаслідок значного зниження у 2011 р. та невеликих темпів приросту у 2012 р. страхових виплат при майже незмінному обсязі надходжень страхових платежів [5, 9].

Обсяги валових страхових премій (21508,12 млн. грн.) за 2012 р. зменшилися порівняно з 2011 р. (22693,5 млн. грн.) на 5,2%, при цьому чисті страхові премії (20277,5 млн. грн.) збільшилися на 12,8% у порівнянні з 2011 р. (17970 млн. грн.). Зростання обсягу чистих страхових премій протягом 2012 р. пов'язане з загальним збільшенням надходжень чистих страхових платежів. Така тенденція зумовлена здебільшого введенням нових податкових правил, згідно з якими суттєво обмежено можливості суб'єктів господарювання і страховиків використовувати операції зі страхування з метою оптимізації

оподаткування. Таким чином, страхові компанії протягом 2012 р. у цілому не зменшили рівня своєї фінансової стійкості.

За договорами перестрахування ризиків українські страховики за 2012 р. сплатили 2552,8 млн. грн. страхових премій, що вдвічі менше, ніж у 2011 р. (5906,2 млн. грн.). Найбільша частка страхових платежів, передана у перестрахування у 2012 р., належить майновому страхуванню і становить 23% (529,8 млн. грн.).

Динаміка основних показників розвитку страхування в Україні наведена в табл. 1. Аналіз даних свідчить, що надходження страхових платежів на душу населення у 2010 р. були найбільшими за останні шість років і становили 635,8 грн. [5]. Та незважаючи на це, суттєвого зростання страхових виплат на душу населення не відбулося, а навпаки, вони зменшилися: у 2012 р. ці виплати становили лише 113,1 грн. Позитивною тенденцією є зростання рівня страхових виплат у 2012 р. (23,95%).

Таблиця 1

*Динаміка основних показників розвитку страхування в Україні у 2007-2012 рр.**

Роки	Кількість страхових компаній	Надходження страхових платежів на душу населення, грн.	Страхові виплати на душу населення, грн.	Частка страхових виплат у страхових платежах, %	Частка страхових платежів, яка передана у перестрахування, %
2007	440	365	87,3	23,9	35,9
2008	469	519	145,1	28	37,8
2009	450	541	146,6	27,08	35,7
2010	456	635,8	143,9	22,6	36,6
2011	442	497,3	106,6	21,43	26,03
2012	414	472,2	113,1	23,95	11,87

*Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України

За 2012 р. частка валових страхових премій по відношенню до валового внутрішнього продукту (ВВП) становила 1,53%, що менше, ніж у 2010 р. (2,13%). У

порівнянні зі світовими страховими ринками Україна за цим показником посідає останнє місце (табл. 2).

Місце страхового ринку України в світовій страховій індустрії у 2011 р.

Регіони	Надходження страхових премій за видами страхування іншими, ніж страхування життя, млрд.дол.	Частка у ВВП, %
Розвинуті ринки	1635	8,6
Великобританія	109	11,8
Японія	131	11
Франція	98	9,5
США	667	8,1
Італія	55	7
Німеччина	131	6,8
Індія	12	4,1
Китай	87	3
Бразилія	37	3,2
Центральна та Східна Європа	72	2,6
Росія	42	2,4
Україна	2,68	1,7

У Великобританії страхування є найважливішим джерелом надходжень в економіку держави, де частка страхових премій у ВВП у 2011 р. складала 11,8%; в Японії цей показник дорівнює 11%, у Франції - 9,5%, в США - 8,1%. Таким чином, українські страхові компанії ще не акумулюють вагомий обсяг інвестиційних ресурсів та не справляють необхідного впливу на процеси перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Така динаміка показників діяльності страхових організацій України свідчить про наявність серйозних проблем у розвитку страхового ринку. До них можна віднести: недостатнє використання потенціалу державно-приватного партнерства у страхуванні; використання страхування для оптимізації оподаткування суб'єктів господарювання (схемне страхування); невисокий рівень капіталізації та низька якість активів; низька якість страхових послуг, що призводить до порушення прав споживачів; недостатнє охоплення страховими послугами населення та низький рівень довіри до них.

З метою регулювання діяльності національного страхового ринку внесено зміни до Закону України «Про страхування», які спрямовані на підвищення рівня захисту прав споживачів страхових послуг, удосконалення моніторингу діяльності страховиків, посилення контролю за дотриманням страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості та підвищення захисту страхувальників.

Національна комісія, що здійснює

державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, вбачає такі основні шляхи вирішення проблем страхового ринку: визначення стратегічних орієнтирів розвитку страхового ринку; внесення змін до Податкового кодексу щодо переходу на оподаткування прибутку; встановлення вимог до платоспроможності на основі оцінки ризиків та якості активів страховика; установлення вимог до системи управління, розкриття інформації страховиками та аудиторських висновків, посилення ролі та відповідальності актуаріїв, а також перегляд умов надання ліцензування [1].

Незважаючи на значну кількість компаній, що функціонували на страховому ринку України у 2012 р., основну частку валових страхових премій (91%) акумулюють 200 страхових компаній, що здійснюють види страхування інші, ніж страхування життя, з яких 70,8% належить першим 50 компаніям. До найбільш великих компаній належать такі, як «АХА страхування» (786,92 млн.грн.), «АСКА» (678,42 млн.грн.) та «Уніка» (665,77 млн.грн.), частка яких за обсягами надходжень страхових премій становить 9,9%.

Якщо розглянути структуру надходжень страхових премій за видами страхування у 2011 – 2012 рр. [5], то можна побачити, що найбільша частка страхових премій належить добровільному майновому страхуванню, до складу якого входить і страхування фінансових ризиків, частка в якому становить 12,6% та 10,5% відповідно (табл. 3).

Структура надходжень страхових премій за видами страхування

Види страхування	Структура валових страхових премій, %	
	2011 р.	2012 р.
Добровільне особисте страхування	10,3	13
Добровільне майнове страхування	63,4	57
- в т.ч. страхування фінансових ризиків	12,6	10,5
Добровільне страхування відповідальності	5,9	5,2
Недержавне обов'язкове страхування	14,5	16,5
Види страхування інші, ніж страхування життя	94,1	91,6
Страхування життя	5,9	8,4
Всього (всі види страхування)	100	100

При зменшенні надходжень валових страхових платежів протягом 2011-2012 рр. (з 21347,1 млн. грн. до 19698,7 млн. грн.) відбулося незначне зростання валових виплат (з 4793,4 млн. грн. до 5068,8

млн. грн.). Підвищення рівня виплат свідчить про поступовий перехід до розвитку класичних видів страхування. Структура виплат [5] за видами страхування наведена в табл. 4.

Таблиця 4

Структура валових страхових виплат за видами страхування

Види страхування	Структура валових страхових виплат, %	
	2011 р.	2012 р.
Добровільне особисте страхування	19,1	21,6
Добровільне майнове страхування	56,5	55,5
- в т.ч. страхування фінансових ризиків	17	11
Добровільне страхування відповідальності	0,7	0,8
Недержавне обов'язкове страхування	22,2	20,5
Види страхування інші, ніж страхування життя	98,5	98,4
Страхування життя	1,5	1,6
Всього (всі види страхування)	100	100

У структурі страхових виплат серед інших страхових компаній найбільша частка (19,82%) належить першим трьом страховим компаніям: «АХА страхування», «Креміль» та «Інго Україна».

Отже, проведений аналіз динаміки основних показників розвитку вітчизняного страхового ринку свідчить про його значні можливості, але потреби національної економіки та населення у якісних страхових послугах не задовільнено. Виявлено, що рівень розвитку страхового ринку в Україні позитивно впливає на економічне зростання [6], але на страховому ринку існують серйозні проблеми, які перешкоджають подальшому його розвитку.

До основних причин, які стримують розвиток страхового ринку України, належать: недостатня концентрація страхового ринку; відсутність зростання класичного сегменту ринку страхування; використання операцій зі страхування для

ухилення від сплати податків; недостатнє охоплення страховими послугами внаслідок недовіри до страховиків; низькій рівень страхової культури населення; недостатнє залучення страховиків до участі у відшкодуванні значних збитків [1, 5].

До шляхів вирішення проблем страхового ринку, підвищення його конкурентоспроможності, стійкості та інвестиційної привабливості можна віднести: підвищення рівня захисту прав споживачів страхових послуг; прозорості діяльності страхового ринку; удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності страхових посередників; створення системи гарантування страхових виплат за договорами страхування; підвищення фінансової грамотності учасників страхового ринку та інше [1, 5].

Висновки. Таким чином, необхідно зазначити, що для піднесення страхового

ринку в Україні необхідно активніше враховувати потенціал страхової галузі, спираючись на можливості відповідних галузей економіки країни та заохочення громадян України. Слід надавати страховий захист ширшому колу організацій і підприємств з урахуванням регіональних особливостей розвитку окремих областей України. Тому доцільними є розробка та впровадження програм страхування окремих галузей і напрямів економічної діяльності.

Для прискорення розвитку страхового ринку потрібно вирішувати проблеми шляхом інформування населення за допомогою засобів масової інформації про стан страхового ринку і рівень державного контролю за його діяльністю, змінювати та доповнювати нормативно-правову базу у сфері страхування, приводити норми діяльності страхового ринку України до світових стандартів, активізувати роль держави та її органів у зміцненні страхового ринку.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України за 2012 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http:// www.nfp.gov.ua](http://www.nfp.gov.ua)
2. Кисельова, О. М. Фактори, які впливають на розвиток страхового ринку України / О.М. Кисельова // Формування ринкових відносин в Україні. - 2007. - № 2. – С. 76-80.
3. Козоріз, Г.Г. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні / Г.Г. Козоріз // Регіональна економіка. – 2008. – № 2.
4. Лой, Ю.В. Страховий ринок та перспективи його розвитку / Ю.В. Лой // Національна бібліотека України імені Вернадського [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http:// www.nfp.gov.ua](http://www.nfp.gov.ua)
6. Рибальченко, Л.В. Вплив страхування на економічний розвиток регіонів України / Л.В. Рибальченко, О.А. Рядно // Вісник ДДФА : Економічні науки. – 2011. – № 2(26). – С. 135–141.
7. Рибальченко, Л.В. Фактори економічного розвитку України / Л.В. Рибальченко // Вісник ДДФА : Економічні науки. – 2013. – № 1(29). – С. 174–179.
8. Фурман, В.М. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / В.М. Фурман // Фінанси України. – 2004. - № 12. – С. 131-139.
9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua>

REFERENCES

1. Zvit nachionalnoj komisii, shcho zdiysnye derzhavne regulyvannya u sfery rynkiv finansovyh poslug Ukrainy za 2012 rik. [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu: [http:// www.nfp.gov.ua](http://www.nfp.gov.ua)
2. Kiselova, O.M. Faktory, yaki vplivaut na rozvitok strahovogo rinku Ukrainy / O.M. Kiselova // Formuvannya rinkovyh vidnosin v Ukraine. - 2007. - №2. – S. 76-80.
3. Kozoriz, G.G. / Problemy rozvitku strahovogo rynku v Ukraine // Regionalna ekonomika. – 2008. – № 2.
4. Loj, U.V. Strahovyj rinhok ta perspektivy jogo rozvitku / U.V. Loj // Nazionalna biblioteka Ukrainy imeni Vernadskogo. - [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Nazionalna komisiya, shcho zdiysnye derzhavne regulyvannya u sfery rynkiv finansovyh poslug. [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu: [http:// www.nfp.gov.ua](http://www.nfp.gov.ua)
6. Rybalchenko, L.V. Vplyv strachuvanny na ekonomichnyj rozvitok regioniv Ukrainy / L.V. Rybalchenko, O.A. Ryadno // Visnyk DDFA. – 2011. – № 2(26). – S. 135 – 141.
7. Rybalchenko, L.V. Factory ekonomichnogo rozvitku Ukrainy / L.V. Rybalchenko // Visnyk DDFA. – 2013. – № 1(29). – S. 174 – 179.
8. Furman, V.M. Strahovoy rinhok Ukrainy: stan, problemy rozvitku ta shlyahyj ih vyrishennya / V.M. Furman // Finansy Ukrainy. – 2004. - № 12. – S. 131-139.
9. Ofichijnyj sajt Ministerstva finansiv Ukrainy. [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu: <http://index.minfin.com.ua>

Стаття надійшла до редакції 24.03.2014